

**Міністерство освіти і науки України
Ужгородський національний університет
Факультет суспільних наук**



**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

**Серія:
ПОЛІТОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ, ФІЛОСОФІЯ**

ВИПУСК 9

Ужгород

**Видавництво
Ужгородського національного університету «Говерла»
2008**

1. „Больові точки“ української демократії // <http://old.europexxi.kiev.ua/ukrainian/program/demliga/conference/002.html> Дата перегляду 28.01.2008 р.
2. Богомолів Б.А., Пойченко А.М. Як перемогти на виборах: Науково-методичний збірник. Ч.1. – К., 1993. – 40 с.
3. Варій М.Й. Політико-психологічні передвиборні та виборчі технології: Навчально-методичний посібник. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 400 с.
4. Золотарьов В. Феномен „зелених“ або про користь нових технологій // День. – № 60, середа, 1 квітня 1998 р. – С. 1.
5. Костенко Н. Політичний адвертисмент, або парадокси медіа // Політична думка. – 1998. – № 3 - 4. – С. 96-108.
6. Кочубей Л.О. Виборчі технології: політологічний аналіз (на прикладі виборів до парламенту сучасної України): Монографія. – К.: ТОВ „Видавництво „Юридична думка“, 2006. – 280 с.
7. Специфіка виборчих технологій: порівняльний аналіз 1998 – 2002 років // <http://www.tomenko.kiev.ua/cgi/redirect.cgi?url=pc03-2002-07.html> Дата перегляду 29.12.2007 р.
8. Тренди незалежності: українці на виборах // http://www.kandydat.com.ua/politika/01_02.htm Дата перегляду 14.01.2008 р.
9. Церква і вибори: спогади про майбутнє // <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=1816> Дата перегляду 9.02.2008 р.

Guitor M. PARTICULARITIES OF THE USING ELECTORAL TECHNOLOGY IN PRESIDENTIAL AND PARLIAMENTARY CAMPAIGN 1991 - 1999

During nearly all electoral campaigns before 1999 in Ukraine appreciable role won back factor to ideologies. The afirst electoral campaigns (1991, 1994) practically did not contain electoral technology. The Subjects of the electoral process tried to bring the population its positive, founding on postulate of the election programs. The situation by essential image beginning to change before parliamentary choice 1998 already and particularly presidential 1999. On these choice ideology executed the function of the external shell to parties or candidate. The analysis document points that electoral campaigns 1991 - 1999 were noted by minimum independance regional electoral staff. That only confirms the general trend of the inattention to region and casting-outs their interest.

А. КЛЮЧКОВИЧ (Ужгород)

ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАРТІЙ У НІМЕЧЧИНІ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Демократія передбачає існування активних політичних партій, функціонування яких забезпечується різноманітними фінансовими джерелами. Багатоманіття джерел фінансування є ознакою високого рівня інституціалізації партій. Водночас кожна демократична політична система повинна створювати ефективний механізм контролю за рухом коштів у політиці, забезпечувати рівні умови конкуренції політичних сил та прозорість партійної діяльності.

Важливість і актуальність фінансових аспектів партійної діяльності вимагає відповідного нормативного регулювання, що здійснюється як національним законодавством, так і на наднаціональному рівні. Зокрема європейські політико-правові стандарти щодо функціонування політичних партій та загальні принципи їх фінансування окреслені в рекомендаціях Парламентської Асамблеї Ради Європи від 2001 р. (№1516), Правилах щодо фінансування політичних партій, прийнятих Венеціанською комісією 9-10 березня 2001 року, а також Регламенті (ЄС) № 2004/2003 Європейського парламенту і Ради від 4 листопада 2003 р. [19].

Ці стандарти є особливо важливими для парламентських демократій з виборчою системою змішаного та пропорційного представництва, в яких партії є основою функціонування державно-владного механізму.

У Федеративній Республіці Німеччині партії є ресурсом державної влади, інструментом для її досягнення та ознакою влади, що характеризує країну як партійну демократію значно в більшій мірі, ніж інші західні держави. Тому діяльність німецьких партій відзначається високим ступенем правової регламентації. Німеччина була однією з перших країн, що на законодавчому рівні встановила порядок фінансування діяльності політичних партій ще в середині ХХ ст.

Але, незважаючи на те, що фінансова діяльність німецьких партій є об'єктом пристальної уваги з боку органів державної влади та громадськості, практика партійного фінансування вказує на необхідність подальших теоретичних пошуків та правових нововведень у даному напрямку. Скандали навколо фінансових рахунків партій час від часу сколихують німецьке політичне життя, починаючи від резонансної «афери концерну Фліка» в 1981 р. і до не менш гучних подій з викриття нелегальних пожертв до партійних кас Християнсько-демократичного союзу (ХДС) в 1999-2001 рр. Безумовно, ці та ряд інших кримінальних справ засвідчують наявність «брудних» грошей у німецькій політиці.

Загроза для демократичної реалізації політичної волі громадян, комерціалізація відносин у владно-політичній площині зумовлюють постійний інтерес громадськості, дослідників до проблеми фінансування партійної діяльності. У дослідженнях таких німецьких науковців як М. Морлок [14-15], К.-Х. Насмахер [16-17], А. Рьоммеле [20], Х. Кляйн [13] констатується не тільки необхідність реформ у партійному середовищі, але й подаються конкретні пропозиції по вдосконаленню фінансового права. Лише у звіті Комісії незалежних експертів по реформі фінансування партій (2001 р.) виділено 80 пунктів пропозицій-нововведень [7]. Однак чи позначиться високий рівень наукової розробки проблеми на реалізації ідей у законодавстві та на прозорості фінансування партій загалом. Насторожують песимістичні зауваження М. Морлока щодо зусиль по вдосконаленню фінансового права, які він порівнює з боротьбою проти вітряків, і при цьому зазначає: «Нелегальні гроші завжди знаходять свій шлях до політичних партій» [15, 427].

Фінансова діяльність політичних партій належить до сфери партійного права, яка найбільш ретельно регулюється законодавством, і, водночас, є найбільш нестійким елементом у системі юридичних норм ФРН. Так з 1958 р. Федеральний конституційний суд виніс більше десятка рішень по питанню фінансування партій, а в об'єднаній Німеччині зміна підходів до партійного фінансування зумовила перегляд окремих положень «Закону про політичні партії» (ЗПП) у 1994, 1999, 2002 та 2004 рр. [4; 11; 18; 22].

Система фінансової діяльності політичних партій включає в себе дві головні складові – джерела партійних прибутків та основні статті видатків. Особливою увагою як державно-владних структур, так і громадськості користуються основні джерела формування бюджету німецьких партій.

Відповідно до чинного законодавства, легальними джерелами формування фінансової бази політичних партій у Німеччині є: членські внески, пожертвування від фізичних та юридичних осіб, державні субсидії та інші доходи, що не заборонені законом. Співвідношення між цими фінансовими джерелами у партійних бюджетах різне, але цікаво, що близько третини фінансових надходжень у всіх партій становлять кошти виділені державою.

Існуюча система фінансування партій була створена ще в 1967 р. з прийняттям «Закону про політичні партії» [10]. Однією з причин прийняття цього закону було рішення Федерального конституційного суду (1966 р.), яке заборонило існуючу практику Бундестагу надавати фінансові переваги (за рахунок податкових надходжень до бюджету) представленим в парламенті партіям. Суд ухвалив специфічне рішення, що загальне фінансування партій з державного бюджету є неправомірним, але допустимим при умові, що кошти надаються на проведення виборчих кампаній, оскільки всі партії мають однакові можливості [2]. Всі партії, що беруть участь у виборах, мають право отримувати за рахунок держави компенсацію витрат на проведення передвиборчої кампанії. Порядок компенсації витрат визначався розділом IV «Закону про політичні партії» від 24 липня 1967 р.

На поч. 1990-х рр. у німецькому законодавстві відбулося суттєве переосмислення концепції фінансового взаємозв'язку між партіями та державою. Це стосується, насамперед, державної підтримки у формі безпосереднього грошового субсидіювання. «Державне фінансування» – так формулюється назва IV розділу «Закону про політичні партії», що вступив у дію з 1 січня 1994 р. [11, 153]. Тоді як у попередніх редакціях цього Закону виділення коштів із держбюджету трактувалося як компенсація витрат на виборчу кампанію. Проголошення прямого державного фінансування політичних партій – це показовий і досить сміливий крок німецьких законотворців, адже у перспективі може призвести до зміни статусу партій як суспільних організацій. Водночас у партійному законодавстві настійливо підкреслюється принцип свободи партій від держави, тому самофінансування партій повинно переважати над фінансуванням із боку держави. В «Законі про політичні партії» 1994 р. (§ 18, абз. 1) зазначається: «Держава надає партіям кошти як часткове фінансування їх загальної діяльності, яка належить їм за Основним законом» [11, 153].

Фінансова допомога з боку держави надається політичним партіям щороку на регулярній основі для підтримки повсякденної діяльності партій незалежно від того, коли будуть відбуватися вибори. Обсяг отримуваних коштів залежить від підтримки партії у суспільстві. Ступінь громадської підтримки партії вимірюється за допомогою двох показників: а) результатів виборів до Європарламенту, до Федерального парламенту (Бундестагу), до парламентів земель (ландтагів); б) за сумою залучених партією коштів – членських внесків і пожертвувань (§ 18, абз. 1 ЗПП).

Відповідно до положень «Закону про політичні партії» 1994 р. формула розподілу між партіями державних коштів виглядала наступним чином (§ 18 абз. 2-5). За перші 5 млн. голосів, які отримала партія на останніх виборах, їй виплачуються щорічно по 1,3 німецькій марці і по 1 марці за кожний додатковий голос виборця. За кожну марку членського внеску або пожертв партія отримує 0,5 марок. При цьому враховуються лише надходження в межах 6000 марок на фізичну особу в рік [11, 153]. У 2002 р. оновлений «Закон про політичні партії» змінив коефіцієнти державних виплат. За голос кожного виборця із перших 4 млн. громадян, які проголосували за певну партію, партія отримує 0,85 євро, а за кожен голос понад 4 млн. – 0,7 євро. За кожне євро отримане в якості членських внесків, внесків носіїв мандату та легальних пожертв, партія отримує 0,38 євро додатково від держави, але при цьому розглядаються лише надходження до 3300 євро на фізичну особу [4, 2268]. Таким чином ці норми орієнтують політичні партії шукати підтримку населення не лише безпосередньо на виборах, але проводити роботу з окремими громадянами для залучення додаткових субсидій від держави.

Закон встановлює максимально допустимі суми видатків держави (§ 18 п. 2,5 ЗПП). Загалом, прямі державні субсидії для партій на протязі року не повинні перевищувати т.зв. «абсолютний максимум» (absolute Obergrenze), який встановлений із 1994 р. у розмірі 230 млн. марок [11, 153], з 1998 р. – 245 млн. марок [22, 146], а з 2002 р. – 133 млн. євро [4, 2268]. Виплати із держбюджету уряд здійснює поетапно траншами протягом року (в об'ємі до 25% від загальної суми субсидій в кожному періоді) кожен квартал року по наступному графіку: 15 лютого, 15 травня, 15 серпня і 15 листопада (§ 20 п. 1 ЗПП). Сума прямих видатків держави на окрему партію не повинна перевищувати доходи партії на протязі року, т.зв. «відносний максимум» (relative Obergrenze).

Правова формула розподілу державних коштів чітко вказує на те, що законодавство відступає від принципу формальної рівності. Диференціація між виплатами в залежності від кількості здобутих голосів виборців мала б максимально сприяти малим партіям у покритті їх витрат. У «Законі про політичні партії» (част.1 §5) передбачається градація партій за суспільною підтримкою, яка визначається за результатами попередніх виборів в органи народного представництва. Це правове положення гарантує впливовим партіям, які створили фракції в Бундестазі, мінімум державних субсидій, і водночас, надає державну фінансову підтримку партіям, які часто не є представленими не тільки в Федеральному парламенті, але й у ландтагах.

Показником для отримання державних субсидій служить певний процент голосів на парламентських виборах (кваліфікаційний бар'єр). В об'єднаній Німеччині він становить 0,5% голосів на виборах до Бундестагу чи Європарламенту та 1% – за результатами виборів до ландтагу тієї чи іншої федеральної землі (§ 18 абз. 4 ЗПП). Також партія має право на державні субсидії, якщо здобуде за результатами виборів у будь-якому виборчому окрузі не менше 10% т.зв. «перших голосів» (голосів за кандидата), якщо в цій землі не був прийнятий регіональний список партії (§ 18 абз. 4 ЗПП). Важливо, що дані обмеження не поширюються на партії національних меншин (§ 18 абз. 4 ЗПП), що, безумовно, сприяє представництву в земельних парламентах депутатів від національних меншин.

Таким чином, законодавство гарантує дієздатність уряду та парламенту, і водночас створює умови для оновлення партійного ландшафту. Тому, на нашу думку, перебільшеними є критичні зауваження деяких німецьких вчених, що такі умови є дискримінаційними по відношенню до малих партій і вигідні лише великим партіям [23, 154]. Кваліфікаційний бар'єр суттєво відрізняється від виборчого (п'ятивідсотковий виборчий поріг за партійними списками або три мандати в мажоритарних округах на федеральних парламентських виборах), щоб певною мірою сприяти малим і новим партіям, фінансові можливості яких відчутно відрізняються від ресурсів великих партій.

На практиці цими перевагами часто користуються праворадикальні партії, такі як Націонал-демократична партія Німеччини, Партія республіканців, Німецький народний союз. Ці політичні сили, незважаючи на нестійкість їх членського складу та слабкість внутрішньої організації, можуть нести у своїх діях небезпеку для німецької демократії. Однак їх діяльність підтримана волею певної частини виборців і не заборонена Федеральним конституційним судом. І держава несе подвійні

витрати: утримує структури, які постійно стежать за діяльністю екстремістських партій, і водночас із держбюджету виділяються чималі кошти на підтримку функціонування тих же політичних сил, відповідно до результатів виборів. Наприклад, Партія республіканців за період з 1991 по 2000 рр. отримала 28 млн. 694 тис. євро державної підтримки [24, 26].

В систему державного фінансування партій не включені такі державні видатки та послуги, як-от: підтримка політичних фондів, позиції яких є близькими до певних партій; фінансування діяльності парламентських груп, фракцій, окремих депутатів; сприяння молодіжним об'єднанням, які діють під егідою політичних партій; надання безкоштовного ефірного часу партійним силам та ін. Хоча ці кроки держави теж можна розглядати як непряму фінансову допомогу конкретним партіям. А сума, яка надається державою на функціонування окремих політичних інституцій у кілька разів перевищує фінансову підтримку самих партій.

Наприклад, витрати на діяльність чотирьох всесвітньовідомих політичних фондів (Фонд Ф. Науманна, Фонд Ф. Еберта, Фонд Г. Зайделя, Фонд К. Аденауера) перевищили в 1990-х рр. межу в 600 млн. марок у рік [5, 149]. Фінансування цих фондів є вже тривалою практикою і має підтримку в громадськості в Німеччині, оскільки діяльність цих установ орієнтована на політичну і правову просвітницьку роботу, наукові дослідження та допомогу талановитим вченим.

Як форми опосередкованого фінансування державою можна розглядати звільнення партій від сплати податку при успадкуванні майна або дарування (§13 Абз. 1 п. 18 «Закону про податок на спадок та дарування») [9, 384], а також податкові пільги при приватних пожертвах на користь партій (§ 10 б і § 34г «Закону про податок на прибуток») [8, 424; 8, 4275]. М. Морлок зазначає із цього приводу: «Дійсно врегульоване фінансування партій можна досягти в тому разі, якщо вся сфера фінансування політики братиметься до уваги і не залишатимуться поза регламентацією обхідні шляхи в фінансуванні партій» [15, 436].

Таким чином, у ФРН існує розгалужена система державного фінансування партій у прямій та опосередкованій формі. Позитивним наслідком державного фінансування є можливість вирівняти умови для отримання партіями коштів, що робить більш рівноправною політичну конкуренцію, а також дозволяє зміцнити матеріальну базу політичних партій, необхідну для розбудови сильної організаційної структури. Серед негативних проявів, пов'язаних із державним фінансуванням можна виділити такі тенденції в партійному середовищі, як-от: посилення незалежності партійної верхівки від рядових членів, розростання внутрішньопартійного апарату, занадто витраті виборчі кампанії, формування тісного зв'язку між провідними партіями та державною системою. Але німецьке законодавство настійливо підкреслює, що фінансування партій державою слід розглядати не як перетворення партій у квазідержавні інституції, а як захист суспільних організацій, які необхідні для процесу демократичного політичного волеутворення. Також розгляд механізму отримання партією державних коштів у ФРН чітко засвідчив залежність обсягу фінансової підтримки від кількості самостійно здобутих партією легальних засобів до існування.

Серед фінансових надходжень до партійних бюджетів лише внески членів не викликають критику громадськості, набагато складнішим джерелом допомоги партіям є приватні пожертви. Німецьким партійним законодавством передбачена система приватних пожертв на користь партій, як можливість для громадян фінансово підтримати виразника своїх політичних інтересів.

В об'єднаній Німеччині спостерігається тенденція до посилення контролю за пожертвами для партій. У «Законі про політичні партії» 1994 р. (§ 25 п. 1.) чітко встановлюється перелік суб'єктів, від яких заборонено партіям приймати пожертви. На наш погляд, дуже важливим є поширення цієї заборони не тільки на політичні фонди, але й на парламентські фракції та групи. Ці інституції фінансуються державою, але є близькими до партій за політичними позиціями, хоча й не входять до їх організаційної структури.

«Закон про політичні партії» 1994 р. тримає курс на регулювання пожертв на користь партій, які надходять як від фізичних, так і юридичних осіб. Хоча у науковців все частіше виникає питання – яким чином співвідносяться пожертви від юридичних осіб з конституційною вимогою рівності. Адже партії, у результаті таких внесків, розпоряджаються не тільки їх індивідуальним майном, але й коштами певних організацій [15, 434]. А в демократичній державі вплив на політику, за виборчим законодавством, закріплено лише за громадянами, і правовий статус партій визначає їх як об'єднання громадян, а не організацій (§ 2 ЗПП). Однак, німецьке право не встановлює навіть верхню межу для пожертв від юридичних осіб, що є цілком прийнятним у ряді європейських країн. Закон регулює лише верхню межу суми пожертв, які підлягають опублікуванню в фінансових звітах. Так у «Законі про політичні партії» 1994 р. верхня межа пожертв становила 20 тис. марок за календарний рік (§ 25 п. 2).

Сума разового внеску до каси партії, без зазначення імені жертводавця, не може перевищувати 1000 німецьких марок (§ 25 п. 1). Таким чином, саме порушення таємності внесків є правовим механізмом обмеження максимального розміру пожертв від фізичних та юридичних осіб. Конституційна вимога публічності в фінансуванні партій є правовою передумовою для забезпечення довіри громадян. Основу цієї довіри складають відомості про те, які фінансові інтереси стоять за конкретною партією.

На відміну від ряду європейських країн, німецькі партії можуть фінансуватися з-за кордону. Цікаво, що у ФРН для громадян країн Європейського Союзу, які не є громадянами ФРН, встановлюються такі самі умови фінансування німецьких політичних партій, як і для громадян Німеччини.

До головних розділів «Закону про політичні партії» 1994 р. входять положення про фінансову звітність (Розділ 5, § 23-31). Німецькі партії повинні надавати щорічний звіт про походження своїх фінансів, який направляється безпосередньо голові Бундестагу і публікується в актах законодавчого органу. Таким чином, громадськість має можливість ознайомитися з бюджетом політичних партій та джерелами їх фінансування.

Партійний закон 1994 р. зробив значний крок для збільшення прозорості пожертвувань, однак скандал, що розгорівся в 1999 р. навколо таємних пожертвувань для Християнсько-демократичного союзу (ХДС) викликав широкий суспільний резонанс і мав серйозні наслідки для християнських демократів. За даними опитування, проведеного EMNID-інститутом, довіра громадян до ХДС скоротилася із 31% (1998 р.) до 8% (2000 р.) [21, 4].

Все це підкреслювало гостру необхідність подальших правових нововведень. Пропозицій від державознавців та політологів не бракувало, а саме: встановити верхню межу для великих пожертвувань, щоб забезпечити рівну участь громадян у формуванні політичної волі (К. Ландфрід і К. Леггеві); за махінації з пожертвуваннями запровадити кримінальну персональну відповідальність (Р. Ляйхт); створити незалежну комісію по контролю за дотриманням партіями фінансового права (П. Льюше); на тривалий термін позбавити права займати публічні посади осіб, які порушили законодавство про пожертви (Г. Франкенберг) [12, 40-42]. У лютому 2000 р. була створена Комісія незалежних експертів (у складі Х. фон Ведель, У. фон Алеманна, Х. Г. Мерка, Г.-Д. Вінкгауза, Д. Вундера) для внесення пропозицій по реформі партійного фінансування. У звіті від 18 липня 2001 р. пропозиції експертів були відображені у 80 пунктах, більшість яких відносяться до регулювання пожертв та підзвітності партій [7].

Оновлений «Закон про політичні партії» 2002 р. регламентує механізм пожертв значно детальніше, ніж Закон 1994 р., але не в такій мірі як рекомендувала комісія. До суттєвих нововведень у цій сфері можна віднести: запровадження кримінально-правових норм – за махінації з пожертвами та фінансовими звітами передбачена відповідальність з позбавленням волі до трьох, а в окремих випадках до п'яти років або виплата грошових штрафів (§ 31д ЗПП); пожертви повинні відразу передаватися скарбнику партії і не можуть перевищувати суму в 1000 євро при внесках готівкою (§25 п. 1 ЗПП); пожертви і внески депутатів, які перевищують 10000 євро протягом календарного року повинні бути перераховані поіменно в фінансових звітах (§ 25 п. 3 ЗПП); при пожертвах, які перевищують 50000 євро необхідно відразу повідомляти Президента Бундестагу (§ 25 п. 3 ЗПП). Таким чином, досягнуто певний приріст у забезпеченні контролю за приватними пожертвами, а запровадження кримінально-правових норм має підвищити усвідомлення серйозності проступку.

Однак, кроки по реформуванню німецького законодавства в 1994 і 2002 рр. не здійснили очікуваний внесок у демократизацію приватного фінансування політичного життя, законодавство містить значну кількість «білих плям» і можливостей обходу правових положень. Наприклад, існує складність контролю за пожертвами для окремих депутатів. «Правила поведінки депутатів» вимагають від народного обранця, щоб він лише повідомляв Президента Бундестагу про пожертви, які перевищують 5000 євро. Однак опублікуванню (із зазначенням прізвища та адреси жертводавця) підлягають пожертви, які перевищують 10000 євро в календарному році [25, 104]. Крім того, окремий депутат є більш вразливий для тиску з боку спонсорів, ніж партія.

Також існує можливість розбити внески на менші частини, щоб обійти поріг у 10000 євро, або надати кошти не партіям, а близьким до цих партій організаціям. Так, порушення партійного законодавства земельними осередками Соціал-демократичної партії Німеччини (СДПН) у Кельні та Вільної демократичної партії (ВДП) у Північній Рейн-Вестфалії, які були викриті німецькими слідчими органами навесні та восени 2002 р., базувалися саме на подрібненні великих внесків. Викриття цих правопорушень можна розглядати і як позитивний наслідок дії нових положень, і як свідчення того, що робота в цьому напрямку повинна продовжуватися.

На думку У. фон Алеманна, одного з членів комісії по реформі партійного права в 2000-2001 рр., потрібно ще більш «загострити» положення, а саме: заборонити пожертви від юридичних осіб, встановити верхню межу для великих пожертв, заборонити прямі пожертви депутатам, оптимізувати вибіркового контролю Федеральної рахункової палати, конкретизувати відповідальність партійного керівництва за правильність звітів [5, 96]. Однак, в умовах прийняття рішень фактично представниками партій важко сказати в якій мірі це буде здійснено.

Внаслідок державної підтримки, пожертвувань, членських внесків партії, які представлені в Бундестазі, володіють величезними коштами. Співвідношення між обсягом державної підтримки, пожертвами і членськими внесками відчутно відрізняється в бюджетах окремих партій (див. табл.).

Таблиця.

Доходи партій, представлених у Бундестазі в 1990-2003 рр. [6].

	Сукупні доходи в млн. ДМ.	Внески членів партії (та інші подібні регулярні внески) у%	Пожертви приватних осіб у%	Державна підтримка у%	Інші у%
1990					
СДПН	318,0	40,6	14,4	40,3	4,7
ХДС	330,4	26,3	24,4	43,0	6,3
ХСС	89,8	17,7	42,4	36,6	3,3
ВДП	83,8	13,5	29,2	53,2	4,1
Союз 90/Зелені	44,0	23,6	23,8	45,1	7,5
ПДС	72,9	10,9	16,2	22,4	48,5
1992					
СДПН	262	58,2	12	21,8	8
ХДС	213,5	44,1	22,8	26,4	6,7
ХСС	49,5	31,4	37,2	26,0	5,4
ВДП	47,3	28,0	33,2	29,3	9,5
Союз 90/Зелені	39,3	33,0	19,7	36,5	10,8
ПДС	22,5	62,3	19,9	2,1	15,7
1994					
СДПН	353,4	43,2	9,8	37,7	9,3
ХДС	279,9	33,4	20,3	41,4	4,9
ХСС	67,8	27,0	26,5	40,0	6,5
ВДП	58,0	21,8	28,7	41,6	7,9
Союз 90/Зелені	52,8	29,1	17,1	39,2	14,6
ПДС	34,3	42,5	18,7	32,3	6,5
1996					
СДПН	283,0	54,1	9,9	32,0	4
ХДС	222,7	45,3	16,2	32,7	5,8
ХСС	62,3	31,5	36,4	26,9	5,2
ВДП	40,6	27,1	34,5	30,5	7,9
Союз 90/Зелені	50,1	40,5	19,7	33,0	6,8
ПДС	36,6	46,7	15,3	32,7	5,3
1998					
СДПН	304,5	51,8	12,1	31,8	3,3
ХДС	251,8	40	26,2	29,3	4,5
ХСС	65,6	29,4	37,4	26,7	6,5
ВДП	49,4	21,1	44,3	26,7	7,9
Союз 90/Зелені	57	38	20,1	32	9,9
ПДС	38,6	44,8	19,2	32,4	3,6
2000					
СДПН	292,0	51,9	8,5	32,0	7,6

ХДС	255,9	42,4	21,8	30,9	4,9
ХСС	54,8	37,4	24,7	31,1	6,8
ВДП	44,9	24,6	36,9	32,4	6,1
Союз 90/Зелені	45,9	40,3	18,4	35,3	94
ПДС	39,3	44,8	17,3	35,0	97,1
2002	<i>млн. євро</i>				
СДПН	158,8	49,3	10,9	30,8	9
ХДС	142	40,8	21,5	30,7	7
ХСС	46,1	29	41	25,9	4,1
ВДП	31,5	19,9	43,6	26,3	10,2
Союз 90/Зелені	26,3	35,4	20,1	33,1	11,4
ПДС	21,9	47,5	17,1	32,7	2,7
2004					
СДПН	170,1	42,9	7,7	27,3	22,1
ХДС	151,6	41,9	18,3	28,8	11
ХСС	39,8	33,7	15,8	29,6	20,9
ВДП	29,3	25,3	29,7	30,7	14,3
Союз 90/Зелені	25,4	40,5	14,3	38,3	6,9
Партія лівих	21,1	50,3	9,5	37,5	2,7

Якщо фінансова підтримка держави в 1990-х рр. стабілізувалася для всіх партій на рівні 30% від сукупного доходу партії, то частка пожертв та членських внесків є більш відмінною. В СДПН частка пожертв від юридичних та фізичних осіб рідко перевищує межу в 12%, тоді як у ХДС, ХСС та ВДП частка приватних пожертв коливається навколо 20%. Але СДПН протиставляє багатству приватних спонсорів правоцентристських партій, регулярність своїх членських внесків, які складають половину сукупних доходів партії. Також Партія демократичного соціалізму (Партія лівих) та партія «Союз 90/Зелені» менше залежать від приватних пожертв, більше орієнтуючись на допомогу держави та внески членів.

Регулювання фінансової діяльності партій залишається найбільш проблемною сферою в німецькому партійному законодавстві. Динамізм фінансової сфери діяльності партій не дозволяє разовим актом врегулювати всі питання і ліквідувати порушення закону в цій області, що підкреслює необхідність постійних пошуків у даному напрямку.

Сучасна політична участь є настільки витратною, що ні членські внески, ні державне фінансування не здатні забезпечити покриття витрат партіям. Тим більше, що в об'єднаній ФРН знижується кількість членів партій. Саме тому повноцінна партійна діяльність все більше залежатиме від приватних спонсорів, які можуть і хочуть зробити фінансові внески в політику. В окремих випадках конституційний принцип народного суверенітету, що передбачає заборону привласнення влади окремими суб'єктами ризикує перетворитися на фікцію. Наскільки вузько корисливі інтереси цих «інвесторів» переважають благодійні наміри, свідчать фінансові скандали навколо таємних пожертв для партій. Разом з тим викриття партійно-фінансових злочинів у 1999-2002 рр. говорить не про зростання корупції, а про те, що посилене втручання держави в регулювання фінансової діяльності партій полегшує відстеження правопорушень. Обов'язок звітувати не впливає безпосередньо на відносини між партією та тими, хто надає кошти. Щорічний звіт партій робить процес прийняття рішень в уряді та парламенті більш прозорим для громадськості, а також гарантує певну свободу для партій по відношенню до спонсорів, але може знизити прагнення до фінансування з боку приватного капіталу.

Таким чином, політична ситуація в сучасній Німеччині не дозволяє усунути ні державне, ні приватне фінансування партійної діяльності. Ліквідація будь-якої форми прямого чи непрямого фінансування державою неминуче призведе до залежності партій від жертводавців, і вони будуть не дієздатними як організації громадян. Юридичне обмеження приватних пожертв, в умовах зниження членських внесків, все більше прив'язуватиме партії до державного бюджету, що знову суперечитиме їх правовому статусу як суспільних об'єднань і ставитиме під сумнів виконання тієї ролі, задля якої вони власне існують – з'єднувати суспільство та державу.

1. Леванский. С.А Государственное финансирование выборов и предвыборные расходы партий в ФРГ // Журнал о выборах. – № 3. – 2001. – С. 58-59.
2. Леваш Р. Финансирование избирательных кампаний в зарубежных странах / Р. Леваш, С. Ф. Кларк, Э. Пальмер, Б. Сарнечка-Кроч. – 1991.
3. Романюк А., Шведа Ю., Шумельда О. Політико-правові аспекти фінансування політичних партій: світовий досвід та Україна. – Львів: видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 162 с.
4. Aches Gesetz zur Änderung des Parteiengesetzes vom 29. Juni 2002 // Bundesgesetzblatt. – Teil I. – 2002. – №42. – S. 2268-2276.
5. Alemann U. v. Das Parteiensystem der Bundesrepublik Deutschland. – Opladen: Leske + Budrich, 2003. – 240 S.
6. Bekanntmachung von Rechenschaftsberichten der politischen Parteien. Drucksache 12/2165, 12/6140, 13/3390, 13/8923, 14/2508, 14/8022, 15/2800, 16/5090. – Berlin: Deutscher Bundestag.
7. Bericht der Kommission unabhängiger Sachverständiger zu Fragen der Parteienfinanzierung. – Berlin, 2001. – 186 S.
8. Einkommensteuergesetz 2002 (EStG 2002) // Bundesgesetzblatt. – 2002. – Teil I. – №77. – S. 4212-4330.
9. Erbschaftsteuer- und Schenkungsteuergesetz (ErbStG) // Bundesgesetzblatt. – 1997. – Teil I. – №13. – S. 379-392.
10. Gesetz über die politischen Parteien (Parteiengesetz) // Bundesgesetzblatt. – Teil I. – 1967. – S. 773.
11. Gesetz über die politischen Parteien (Parteiengesetz) // Bundesgesetzblatt. – Teil I. – 1994. – №5. – S. 150-159.
12. Hoffmann J. Die Affären der letzten Wochen haben eine Vielzahl von Vorschlägen zur Zukunft der Parteiendemokratie hervorgebracht. Die Reformdebatte – ein Überblick // Die politische Meinung. – 2000. – № 365. – S. 35-42.
13. Klein H. H. Die Zukunft der Parteienfinanzierung // Zukunftsforum Politik. – 2000. – № 3. – 4-9 S.
14. Morlok M. Durchsichtige Taschen oder schwarze Koffer? Die rechtliche Regulierung der Parteifinanz und der Fall der CDU // Aus Politik und Zeitgeschichte. – 2000. – №16. – S. 6-14.
15. Morlok M. Was kümmern den Staat die Parteifinanz? Leitlinien einer Verfassungstheorie der Parteienfinanzierung // Jahrbuch der Heinrich-Heine-Universität Dusseldorf. – 2002. – S. 427-437.
16. Naßmacher K.-H. Parteienfinanzierung in der Bewährung // Aus Politik und Zeitgeschichte. – 2000. – №16. – S. 15-22.
17. Naßmacher K.-H. Parteifinanzierung in Deutschland // Parteiendemokratie in Deutschland. – Bonn: Bundeszentrale für Politische Bildung, 1997. – S. 157-176.
18. Neuntes Gesetz zur Änderung des Parteiengesetzes vom 22. Dezember 2004 // Bundesgesetzblatt. – Teil I. – 2004. – №73. – S. 3673-3674.
19. Regulation (EC) No 2004/2003 of the European Parliament and of the Council of 4 November 2003 on the regulations governing political parties at European level and the rules regarding their funding. OJ L 297, 15.11.2003 // www.europa.eu.int/smartapi/
20. Römmele A. Parteispenden in der Krise? // Aus Politik und Zeitgeschichte. – 2000. – №16. – S. 23-29.
21. Schöppner K.-P. Bürgerbeteiligung, um Vertrauen in die Politik zurück zu gewinnen? // Zukunftsforum Politik. – Sankt Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung e.V., 2000. – №2. – S. 4-14.
22. Siebtes Gesetz zur Änderung des Parteiengesetzes vom 17. Februar 1999 // Bundesgesetzblatt. – Teil I. – 1999. – №7. – S. 146.
23. Tsatsos D. Die politischen Parteien in der Grundgesetzordnung // Parteiendemokratie in Deutschland. – Bonn: Bundeszentrale für Politische Bildung, 1997. – S. 133-156.
24. Vergleichende Kurzübersichten über die Einnahmen und Ausgaben sowie über die Vermögensverhältnisse der Parteien für die Rechnungsjahre 1991 bis 2000. Drucksache 15/255. – Berlin: Deutscher Bundestag, 2002. – 40 S.
25. Verhaltensregeln für Mitglieder des Deutschen Bundestages // Geschäftsordnung des Deutschen Bundestages. – Berlin: Offizin Hildburghausen GmbH, 2003. – S. 100-107.

SUMMARY

Klyuchkovych A. FINANCING OF PARTIES' ACTIVITY IN GERMAN: POLITICAL AND JURIDICAL ASPECTS

Article is dealing with the study of political and juridical basis of the financial activities of German parties, with the analysis of the legislators' means on optimizing the earning regulation to the party budget in 1990-2006. In the article is noted, that the characteristic feature of the development of German legislation is the tendency to the reinforcement of state control of the financial resources of parties.